

УДК [069.12 : 004] (477)

**ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МУЗЕЇВ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА***Сергій Куценко*

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Україна, 20300, Черкаська область, м. Умань, вул. Садова, 28
e-mail: kutsenka7@gmail.com

Реформування системи освіти в Україні, нові соціально-економічні та політичні зміни у державі, які відбулися у зв'язку із прагненням адаптації національного законодавства до норм і стандартів ЄС, вимагають пошуку сучасних підходів до організації освітньо-виховної діяльності навчальних закладів, змін у змістовому наповненні навчально-виховного процесу, орієнтованого на поглиблене вивчення історії рідного краю, що є дієвим засобом у забезпеченні морально-патріотичного виховання особистості. Цим зумовлена актуальність дослідження вивчення можливостей практичного використання мережі Інтернет з метою підвищення ефективності реалізації педагогічного потенціалу музею як осередку історико-культурної спадщини у системі вітчизняної освіти.

Аналіз вітчизняних публікацій свідчить, що більшість науковців досліджують лише проблеми, пов'язані із науково-дослідницькою й експозиційною діяльністю музею. Питання осмислення місії сучасного музею у контексті вирішення освітніх проблем, специфіки реалізації освітньо-виховного потенціалу музею знайшло своє відображення у роботах О. Караманов [5], Ю. Ключко [6], Є. Ковальчук [7], С. Цибко [10] та в інших, які здійснювали свої дослідження у сфері музейної педагогіки, комплексної наукової дисципліни, що знаходиться на стику музеєзнавства, педагогіки, психології та вивчає виховні аспекти музейної комунікації.

Перспективним для розвитку музейної педагогіки є напрям, пов'язаний із освоєнням музеями сучасних технологій, зокрема, використання мережі Інтернет для організації активних форм роботи з учнями та студентами. Аналіз публікацій за даною проблематикою таких дослідників як Л. Гайда [2], О. Головача [3], Н. Отроха [9] свідчить, що у більшості своїй вони приділяють увагу дослідженню використання технічних засобів для роботи із безпосередніми відвідувачами установи, зокрема зі школярами та студентами. З пошуком додатко-

вих стимулів і мотивації для їх відвідування першочерговим завданням сучасних музеїв стає освоєння віртуального простору для реалізації освітніх і культурних програм, але на сьогодні це питання залишається малодослідженим і потребує додаткового вивчення.

Мета даної статті – розкрити специфіку використання мережі Інтернет для здійснення освітньо-виховної діяльності музею у віртуальному середовищі.

У структурі вимог сучасної освіти відображена пріоритетність у практико-орієнтованому підході до процесу навчання та виховання. У вітчизняній освіті відбувається зміщення акцентів із знанневого на компетентнісний підхід. Все більш затребуваними стають форми дистанційної та неформальної освіти. В Україні поступово набуває поширення ідея «навчання протягом життя», яке охоплює період з дошкільного до пенсійного віку та включає всі форми навчання, формальні та неформальні. Запит сучасного суспільства звернений до інституцій, які працюють у зоні формування і трансляції знань та умінь, у тому числі до музею як до одного з активних учасників цього процесу [2, с. 243].

Сучасний світ ставить перед музеями нові завдання, але водночас пропонує нові можливості в їх вирішенні та дає новий імпульс для розвитку музейної справи. Будь-який музей ставить перед собою одну з неодмінних і важливих умов – зробити екскурсійний процес найбільш пізнавальним, цікавим і, одночасно, зрозумілим і доступним для відвідувача. Тим більше, що в епоху інформаційних технологій, коли практично будь-яку інформацію можна отримати з глобальної мережі Інтернет, музеї, особливо невеликі, змушені вести постійну боротьбу за залучення не тільки реальної, а й віртуальної аудиторії. Цей фактор неминуче змушує колективи музеїв невпинно розробляти нові методики, форми, підходи для роботи з відвідувачами. Музеї постійно перебувають у пошуку нових рішень по створенню принципово нових форм роботи з абсолютно різними

категоріями відвідувачів. У боротьбі за відвідувача доводиться приділяти більшу увагу новим освітнім технологіям і використовувати їх у своїй роботі.

Однією з таких технологій є технологія інтерактивності. Інтерактивність (від англ. Interaction – «взаємодія») – поняття, яке розкриває характер і ступінь взаємодії між об'єктами або суб'єктами. У музейній сфері під поняттям «інтерактивність» розуміється залучення відвідувачів до безпосередньої взаємодії з експонатами на протигагу пасивному огляді експозиції. У музейному середовищі інтерактивними музеями найчастіше називають технічно оснащений музей. Мається на увазі, що музей під час здійснення експозиційно-виставкової діяльності для демонстрації музейних предметів використовуються різні технології, зокрема панорамні проєкції, віртуальна реальність, аудіогіди, QR-коди, монітори із відеофільмами та багато іншого, що сприяє посиленню впливу експозиції у цілому та її елементів на відвідувача установи.

Однак інтерактивність не завжди пов'язана з використанням сучасних технічних мультимедійних та інших засобів у роботі музею. Музейні сайти також стають інтерактивними у тому випадку, коли не тільки пропонують загальну інформацію про діяльність установи, але й залучають Інтернет-аудиторію до спілкування з музеями за допомогою різних форм зворотного зв'язку (форуми, гостьові книги), можливості он-лайн замовити вхідні квитки, продаж профільних видань, сувенірів і супутніх товарів тощо [9, с. 176].

Завдяки діяльності музею у середовищі Інтернет з'являється можливість занурити відвідувача у будь-яку історичну епоху, проілюструвати найважливіші моменти життя і творчості, досягнення видатних людей, імітувати первісне середовище в якому знаходився тої чи інший музейний експонат. Мережа Інтернет робить можливим спілкування у різних форматах – надсилання текстових повідомлень, графічних файлів, відео й аудіо зв'язок [3, с. 187].

Основними користувачами Інтернету є молода або відносно молода частина населення, які звертаються до всесвітньої мережі в якості найпопулярнішого місця для проведення вільного часу. Про це свідчать результати соціологічного дослідження (квітень 2013 р.) «Сучасна молодь України», що був проведений Інститутом Горшеніна. Відповідно до даних опитування для більшості молодих українців (72,3%) основним джерелом для отримання інформації про різні події є мережа Інтер-

нет [4], а за результатами досліджень проведених компанією Gemius загальна кількість Інтернет-аудиторії в Україні станом на січень 2016 р. становить 20,2 млн. користувачів і демонструє тенденцію до постійного збільшення частки інтернет-аудиторії [8]. Потенціал музейних сайтів може бути використаний як інструмент самоосвіти, так і в якості освітнього інструменту в рамках шкільної програми.

Нині в Україні станом на 2016 р. за даними паспортів областей розміщених на сайтах обласних державних адміністрацій діють 1155 музеїв. Проте в Інтернеті українські музеї представлені недостатньо. З 1155 музеїв було виявлено лише 200 установ, які мають власні сайти (32 – київські музеї, 168 – регіональні музеї). Дослідивши змістове наповнення більшості вітчизняних музейних сайтів, можна вказати, що чимала частина з них має лише декілька сторінок в яких висвітлюється загальна інформація про музей (історія та структура установи, персонал, графік роботи, вартість вхідних квитків, календар подій, контактні дані) та завантажені окремі фото експонатів, які часто представлені без відповідного супровідного опису.

Аналіз структури наявних сайтів музеїв України допоміг виявити розділи, які найбільше зустрічаються на веб-ресурсах музеїв: «Виставки» (42%), «Відвідувачам» (60%), «Про музеї» (54%), «Віртуальна екскурсія» (8%), «Освітні програми» (10%), «Для фахівців» (5%), «Відео та фотогалерея» (98%), «Наші послуги» (45%), «Видання та публікації» (2%). У більшості структура музейних сайтів залежить від завдань поставлених музейними фахівцями перед розробниками веб-ресурсів і від інтересів потенційних відвідувачів музейного закладу. Решта розділів менш важливі. Вони використовуються в окремих сайтах, або не використовуються взагалі, або можуть бути включені у залежності від вимог замовника сайту.

Яскравим віддзеркаленням реального ставлення музею до пріоритетності своєї освітньої діяльності є наявність або відсутність спеціальних розділів «Музей школі», «Освіта і наука», «Освітні програми», «Освіта онлайн», «Музей дітям», «Для сім'ї» на сайтах установ. У більшості випадків музеї на своїх Інтернет-ресурсах висвітлюють інформацію про здійснення освітньо-виховних заходів у розділах «Для відвідувачів» або у розділі «Екскурсії» (звіти по проведених екскурсіях, уроках, тренінгах, майстер-класах, діяльності гуртків), які розраховані лише на реальних відвідувачів установи, ігноруючи при цьому аудиторію, яка

з різних причин не може приїхати до музею і має бажання самостійно вивчати й осмислювати викладений на музейному сайті навчальний матеріал.

У розділі «Освітні програми» та в інших подібних за назвою розділах має бути представлена інформація про різні форми роботи музею з дитячою та юнацькою аудиторією, розміщені дидактичні матеріали для поглибленого вивчення школярами та студентами історії, культурології, етнографії, української та зарубіжної літератури, в окремих випадках представляються розробки навчальних програм орієнтовані на використання музейних експонатів у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу, які створені у співпраці музейних фахівців із педагогами й узгоджені з Міністерством освіти і науки України. При необхідності можна створити підрозділ «лекторій», де б була можливість додавати окремо від розділу «Відео та фотогалерея» фото, відео й аудіо файли – про лекторів та їх курси. На сайті музею історії України у розділі «Освіта та наука» у розробці знаходиться підрозділ «Лекторій». В описанні до цього підрозділу розробниками вказується, що у ньому будуть розміщуватися відеоматеріали лекцій, присвячених актуальним питанням історії України, які читатимуть співробітники музею, поспілкуватися з лектором Інтернет-аудиторії буде можливо задавши питання за допомогою коментарів під відео.

На сайті музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, у розділі «Освітні програми», є можливість переглянути відеоматеріали з проведених екскурсій, розроблених музейними фахівцями для дошкільнят і школярів. У даному розділі також розміщені комплексні навчальні програми для роботи музею з дітьми, які можна переглядати та скачувати у форматі pdf. Музейні фахівці кожне заняття поділили на цикли (періоди). У рамках навчального процесу діти знайомляться з історією рідного краю від доісторичних часів до сьогодення, основною наочністю виступають експонати із музейної колекції.

Розділ «Видання та публікації» має мати два підрозділи: друковані й електронні видання. У ньому розміщуються науково-методичні рекомендації на допомогу музейним працівникам, публікації по профільних проблемах, які досліджуються у музеях, довідники, путівник, посилення на різні інформаційні ресурси, які можуть бути використані як додаткові джерела інформації вчителем на уроці. І тому найголовніше повинна бути можливість не тільки ознайомлюватися із бібліографічним описом видань, але й

переглядати та скачувати їх, щоб надалі працювати з ними. На даний час поліграфічні послуги досить дорогі, електронна форма видання публікацій стає все більш привабливою для музеїв. Крім дешевизни, у електронних видань є ще й інші позитивні сторони. По-перше, тираж видання в Інтернет необмежений на протигагу друкованим виданням. По-друге, електронні видання можуть бути у будь-який момент легко оновлені, замінені, або доповнені актуальною інформацією.

Однією з інформаційно-інноваційних технологій, що представлена на музейних сайтах, яка відкриває нові можливості для творчої діяльності педагогів, є віртуальна екскурсія. Під поняттям «віртуальна екскурсія» розуміється послідовність декількох об'єднаних панорамних фотографій, між якими, у процесі перегляду, можна візуально переміщуватись, використовуючи спеціальні переходи (стрілки-показчики), та взаємодіяти з об'єктами, які розміщені на зображенні [1]. Окремі музеї, наприклад, Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття, Національний музей-меморіал жертв окупаційних режимів «Тюрма на Лонцького», завдяки новітнім технологічним можливостям пропонують користувачам віртуальну екскурсію по експозиційним залам. На сайтах окремих музеїв заявлено про можливість віртуальної екскурсії, але замість останньої, у розділі «Фотогалерея», наприклад, як на веб-ресурсі Історико-археологічного музею «Прадавня Аратта», демонструються зображення експонатів у режимі слайд-шоу.

Технологія віртуальних турів дозволяє створити певну ілюзію присутності: можна детально оглядати експонати, наближаючи їх, вільно переходити із зали до зали. Віртуальна екскурсія у більшості випадків супроводжується коментарями, які можуть бути представлені у вигляді текстової форми або аудіозапису голосу «екскурсовода». Підкреслюючи всі безперечні плюси віртуальної екскурсії, необхідно відмітити, що навіть таке близьке, але віртуальне спілкування з цінностями культури, не здатне замінити людині реальної екскурсії у музеї, а лише доповнює її. Найголовнішим завданням віртуальної екскурсії, як перспективного методу музейної справи та музейної педагогіки, є сформування у людини бажання прийти до музею та подивитися на оригінал експонату [10, с. 2].

На окремих музейних сайтах присутній розділ з онлайн-іграми для дітей шкільного віку. Наприклад на сайті музею історії України, у розділі «Ігри», є можливість в онлайн-режимі

грати у гру «Пазли», де потрібно скласти з окремих шматочків зображення музейних експонатів (книга «Апостол», скриня, литаври). На жаль, як правило в аналогічних випадках у даному розділі розміщена лише інформація та фотозвіти про проведення на базі музейних установ інтерактивних ігор.

Таким чином, на поч. XXI ст. здійснення освітньо-виховної діяльності музеїв все більше стає пов'язаним з використанням Інтернет-технологій. Але процес цільового використання інформаційних можливостей Інтернету у вітчизняній музейній діяльності є недостатнім. Існує нагальна потреба у розробці й якісному інформаційному наповненні навчальних розділів для дітей на сайтах установ і створення сучасних освітніх програм, спрямованих на інтерпретацію та популяризацію мистецької спадщини відповідно до вікових можливостей сприйняття музейної інформації. Ці процеси, на наш погляд, пов'язані з потребою якісного переведення основної візуальної інформації музеїв у додаткові, віртуальні способи трансляції, зрозумілі відвідувачам різного віку та потребують подальшого дослідження.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Віртуальна екскурсія [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енцикл. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Віртуальна_екскурсія
2. Гайда Л.А. Музейна педагогіка: пошук оптимальної

моделі / Л.А. Гайда // Методологічні засади історичної освіти в контексті профілізації старшої школи: матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (Кіровоград, 21-22 жовтня 2010 р.). – Кіровоград: Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2012. – С. 243-249.

3. Головач О. Сучасні педагогічні технології: віртуальний музей / О. Головач // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2014. – Вип. 6. – С. 186-191.

4. Для більшості молоді Інтернет є основним джерелом інформації [Електронний ресурс] // Освіта.UA: Образование в Украине и за рубежом. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/news/35296/>

5. Караманов О. Музейні експонати як джерела локальної історії: педагогічний аспект / О. Караманов // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. – Т. 19 (2). – К., 2009. – С. 343-349.

6. Ключко Ю. Музей як культурно-освітній заклад: становлення і розвиток / Ю. Ключко // Культура і сучасність: Альманах. – К.: Міленіум, 2007. – № 1. – С. 78-84.

7. Ковальчук Є. Культурно-освітня діяльність музейних закладів як складова музейної комунікації (за результатами соціологічних досліджень) / Є. Ковальчук // Волинський музейний вісник. – Наук. зб. – Вип. 4. – Луцьк, 2012. – С. 73-76.

8. Онлайн-аудиторія і самі популярні сайти в Україні [Електронний ресурс] // Gemius Global. – Режим доступу: <http://www.gemius.com.ua/vse-stati-dlja-chtenija/onlajn-auditorija-i-samye-populjarnye-sajty-v-ukraine.html>

9. Отрох Н. Інноватика в музейній педагогіці / Н. Отрох // Наукові записки [Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова]. Серія: Педагогічні та історичні науки. – 2014. – Вип. 118. – С. 173-181.

10. Подорожуємо, не виходячи з дому (віртуальні екскурсії по музеях України та світу): вебграфічний путівник / уклад.: В. Савельєва, Ю. Ніколаєнко. – Северодонецьк, 2015. – 22 с.

11. Цишко С. Музейна педагогіка в навчально-виховному процесі / С. Цишко // Директор школи (Шкільний світ). – 2011. – № 3, березень. – С. 91-93.

Куценко Сергій Особливості реалізації освітньо-виховного потенціалу музеїв України в умовах інформатизації суспільства

У статті розглядаються деякі методи підвищення ефективності реалізації освітньо-виховної функції музеїв в умовах глобалізації й інформатизації суспільства, що є предметом дослідження музейної педагогіки. В Інтернет-просторі на даний час функціонують декілька сотень музейних сайтів, що відрізняються між собою структурою та формою подання матеріалу. Представництво музею у мережі Інтернет дозволяє відкрити для масової аудиторії безкоштовний доступ до об'єктів культурної спадщини. Сайти музеїв мають високий рейтинг відвідуваності: вони є інноваційним каналом для поширення інформації про культурні цінності, дозволяють зацікавити молоде покоління «виховане» у мережі Інтернет до вивчення історії рідного краю. Музейний сайт розглядається як «технологія безконтактної інформаційної взаємодії відвідувача з музейним середовищем і як потужний інформаційний ресурс для реалізації освітньої та просвітницької функції музеїв.

Ключові слова: музеї, сайт, віртуальна екскурсія, мережа Інтернет, віртуальний простір, музейна педагогіка

Куценко Сергей Особенности реализации образовательно-воспитательного потенциала музеев Украины в условиях информатизации общества

В статье рассматриваются некоторые методы повышения эффективности реализации образовательно-воспитательной функции музеев в условиях глобализации и информатизации общества, что является предметом исследования музейной педагогике. В Интернет-пространстве в настоящее время функционируют несколько сотен музейных сайтов, отличающиеся между собой структурой и формой представления материала. Представление музея в сети Интернет позволяет открыть для массовой аудитории бесплатный доступ к объектам культурного наследия. Сайты музеев имеют высокий рейтинг посещаемости: они являются инновационным каналом для распространения информации о культурных ценностях, позволяют заинтересовать молодое поколение, «воспитанное» в сети Интернет, к изучению истории родного края. Музейный сайт рассматривается как «технология бесконтактной информационного взаимодействия посетителя с музейной средой и как мощный информационный ресурс для реализации образовательной и просветительской функции музея.

Ключевые слова: музеи, сайт, виртуальная экскурсия, сеть Интернет, виртуальное пространство, музейная педагогика

Kutsenko Serhii Peculiarities of implementation of educational-and-upbringing potential of museums in Ukraine in terms of society informatization

The article deals with some methods to improve efficiency for implementation of educational-and-upbringing function of mu-

seums in terms of society globalization and informatization that is the subject of research of museum pedagogy. Realization of clarifying, educational, upbringing and popularizing functions of the museum requires a certain communicative space or environment that provides interaction of the subjects in the form of information exchange between them. Spreading of multimedia and networking technologies in recent decades made it possible to transform museum communication environment by transferring it from closed space of a museum hall into virtual space. Several hundred of Ukrainian museum sites which differ from each other by structure and material presentation are operating in the Internet space nowadays. Representation of the museum in the Internet allows opening free access to the objects of historical-and-cultural heritage for the mass audience.

Museum sites have high visiting rating: they are a channel for spreading information about cultural values; they promote personal development of a personality, help to attract attention of a young generation «trained» in the Internet to study the history of a native land. Museum site is regarded as «a technology of noncontact information exchange of a visitor with museum environment and as a powerful information resource for implementation of educational and clarifying functions of museums». Representation of a museum in the World Wide Web allows opening access to a new, very perspective and global channel for receiving (study, analysis), selling (advertisement, promotion, presentation) and exchanging (coordination) of information which operates without a break and provides the widest geographical scope and the ability to perform bilateral and multilateral professional communications, the ability to form a broad target audience, to intensify integration in domestic and global museum community.

Keywords: *museums, site, virtual excursion, Internet, virtual space, museum pedagogy*

Рецензенти:

Казьмирчук Г.Д., д.і.н., професор

Тригуб О.П., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 22.06.2017 р.